

СУЧАСНА КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

© 2017 ОНІПКО Т. А.

УДК 330.341-025.27

Онiпко Т. А. Сучасна кластерна полiтика: сутнiсть та особливостi

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності сучасної кластерної політики та її особливостей. Зазначено, що в процесі розробки та реалізації регіональної, інноваційної чи підприємницької політики уряди багатьох країн зосереджують увагу на кластеризації економіки як на засобі досягнення високого рівня регіональної та національної конкурентоспроможності. Сучасна кластерна політика має бути комплексною, тобто охоплювати різні політики, програми та засоби. Однією з особливостей сучасної кластерної політики є її орієнтованість на державно-приватне партнерство. Ефективною формою такого партнерства є кластерні організації. Авторське бачення сучасної кластерної політики полягає в тому, що її учасниками мають бути як держава, так і приватний сектор. Акцентовано увагу на необхідності підтримки в Україні на державному рівні інноваційних кластерів, покликаних сприяти модернізації існуючих галузей економіки шляхом поєднання традицій та викликів сучасності. Зроблено висновок про те, що учасниками процесу розробки та реалізації кластерної політики в Україні можуть бути громадські організації. Перспективою подальших досліджень може бути розробка стратегії «інтелектуальної спеціалізації» регіонів як важливої складової сучасної кластерної політики.

Ключові слова: кластер, кластерна політика, кластерна програма, кластерна організація, державно-приватне партнерство.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 13.

Онiпко Тетяна Анатолiївна – аспірантка кафедри економічної теорії та прикладної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: tetianaonipko90@gmail.com

УДК 330.341-025.27

Онiпко Т. А. Современная кластерная политика: сущность и особенности

Цель статьи заключается в определении сущности современной кластерной политики и её особенностей. Отмечено, что в процессе разработки и реализации региональной, инновационной и предпринимательской политики правительства многих стран обращают внимание на кластеризацию экономики как на средство для достижения высокого уровня региональной и национальной конкурентоспособности. Современная кластерная политика должна быть комплексной, то есть объединять разные политики, программы, средства. Одной из особенностей современной кластерной политики является её ориентированность на государственно-частное партнерство. Эффективная форма такого партнерства – кластерные организации. Авторское видение современной кластерной политики состоит в том, что её участниками должны быть как государство, так и частный сектор. Сделан акцент на необходимости поддержки в Украине на государственном уровне инновационных кластеров, способствующих модернизации существующих отраслей экономики путем сочетания традиций и вызовов современности. Сделан вывод о том, что участниками процесса разработки и реализации кластерной политики в Украине могут быть общественные организации. Перспективой дальнейших исследований может быть разработка стратегии «интеллектуальной специализации» регионов как важной составляющей современной кластерной политики.

Ключевые слова: кластер, кластерная политика, кластерная программа, кластерная организация, государственно-частное партнерство.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 13.

Онiпко Тетяна Анатолiївна – аспірантка кафедри економічної теорії та прикладної економіки, Полтавський університет економіки і торгівлі (ул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: tetianaonipko90@gmail.com

UDC 330.341-025.27

Onipko T. A. The Current Cluster Policy:

Essence and Characteristics

The article is aimed at defining essence of the current cluster policy and its characteristics. It was specified that, in the process of developing and implementing regional, innovation and entrepreneurial policies, many governments drew attention to the clustering of economy as a means of achieving a high level of regional and national competitiveness. The current cluster policy needs to be integrated, that is, to unify different policies, programs, and means. One of the characteristics of the current cluster policy is its orientation towards public-private partnership. The efficient form of such a partnership is cluster organizations. The author's vision of the current cluster policy is that both the State and the private sector should be parties to it. Emphasis has been placed on the need to support in Ukraine, at the State level, the innovation clusters that facilitate modernization of the existing economic sectors by combining the traditions and the challenges of modernity. It has been concluded that social organizations could be involved in the process of development and implementation of cluster policy in Ukraine. A prospect for further research can be development of the «intellectual specialization» strategy for regions as an important constituent of the current cluster policy.

Keywords: cluster, cluster policy, cluster program, cluster organization, public-private partnership.

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 13.

Onipko Tetiana A. – Postgraduate Student, Department of Economic Theory and Applied Economics, Poltava University of Economics and Trade (3 Kovalia Str., Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: tetianaonipko90@gmail.com

Останнім часом, у процесі розробки та реалізації регіональної, науково-технологічної (інноваційної) чи підприємницької політики, уряди багатьох країн усе більше зосереджують увагу на кластеризації економіки як засобі досягнення високого рівня регіональної та національної конкурентоспроможності. Феномен кластерної політики набув актуальності у зв'язку з посиленням глобалізації світової економіки та водночас зростанням конкуренції між країнами та регіонами. Найважливішим завданням сучасної кластерної

політики, згідно з висновками Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР), є виявлення та посилення факторів, які сприяють зростанню концентрації інноваційних підприємств. Загалом кластерна концепція може бути використана урядовцями для передових і відсталих регіонів, малих, середніх і великих підприємств, підтримки зрілих і нових галузей економіки.

Дослідженням феномена кластерної політики займалися експерти міжнародних структур та організацій, зокрема ОЕСР, Європейської Комісії, Європейської

Кластерної Обсерваторії. Окремі аспекти кластерної політики були висвітлені в працях закордонних науковців: Т. Андерсона, П. Дероше, М. Енрайта, Ч. Карлссона, К. Кетелза, Дж. Кортрайта, Р. Мартіна, Г. Ліндквіста, М. Портера, С. Розенфельда, П. Санлі, О. Солвелла, Н. О. Корчагіної, А. С. Маркова, І. В. Пилипенка та ін. Питаннями кластеризації економіки займалися й українські вчені, у тому числі З. С. Варналій, М. П. Войнаренко, О. П. Гармашова, В. М. Геєць, М. О. Кизим, О. Д. Лук'яненко, С. І. Соколенко, О. П. Тищенко, В. Г. Федоренко, А. І. Феदолова, В. Є. Хаустова, В. І. Чужиков та ін. Разом з тим глибокого вивчення потребує проблема ідентифікації учасників кластерної політики та зв'язків між ними.

Тож метою статті є з'ясування сутності сучасної кластерної політики та її особливостей.

Завизначенням експертів Європейської Комісії «кластерна політика» є вираженням політичної цілеспрямованості, яка виявляється у низці конкретних урядових заходів, спрямованих на зміцнення існуючих кластерів та формування нових [1, р. 11]. Так, більшість європейських країн реалізують кластерну політику, маючи відповідні програми підтримки кластерів. У рамках проекту «Europe Innova Cluster Mapping Project (2008 р.) агентством Oxford Research AS було досліджено 31 європейську країну і виявлено 69 національних кластерних програм у 26 країнах та 88 регіональних у 17 країнах [2, р. 30].

За дослідженнями Європейської Кластерної Обсерваторії у 2015 р. було виявлено 16 діючих національних кластерних програм у 15 країнах – членах ЄС, тоді як окремі європейські країни здійснюють перегляд національних кластерних програм, інші – взагалі не реалізують кластерну політику на національному рівні [1, р. 18]. Зменшення кількості національних кластерних програм викликано зростанням ролі регіональної кластерної політики, а також імплементацією національних кластерних програм у масштабніші національні програми. Загалом низка європейських країн підтримують кластери упродовж 20 років, тоді як інші почали підтримувати їх нещодавно.

Американський економіст М. Портер акцентував на тому, що держава має орієнтуватися на зміцнення всіх без винятку кластерів, а не лише обраних. Уряд, на його думку, покликаний сприяти зростанню існуючих і виникаючих кластерів, а не намагатися створювати цілком нові кластери. Зусилля з розвитку кластера мають спрямовуватися на досягнення конкурентних переваг і спеціалізацію, а не на повторення того, що вже існує в інших регіонах. Учений вважав, що оскільки у процесі розвитку кластерів зміщуються їхні конкурентні переваги, то відповідно змінюються пріоритети уряду. Якщо на ранньому етапі пріоритетним для уряду є поліпшення інфраструктури, то в подальшому його роль зводиться до усунення перешкод для нововведень [3, с. 322].

Американський учений Дж. Кортрайт, як і М. Портер, переконаний у тому, що неможливо створити новий кластер «з нічого». Замість цього державні діячі і практики мають зосередитися на розвитку умов, необхідних для формування кластерів, включаючи інститути під-

тримки створення знань, бізнес-культуру для підтримки підприємництва, усунення перешкод у ході створення фірм, наявність капіталу [4, р. 47–48]. На думку іншого американського дослідника – С. Розенфельда, кластерна політика має бути спрямована на вивчення взаємодії компаній у межах кластерів; інвестування у соціальний капітал і соціальну інфраструктуру; заохочення взаємобміну ідеями між кластерами [5, р. 18–19].

Шведський дослідник К. Кетелз виділив дві основні складові кластерної політики: 1) держава підтримує створення основи для спільних дій з метою усунення проблем координації та використання екстерналій; 2) держава проводить цілеспрямовану політику з підтримки інновацій або залучення інвестицій незалежно від наявності платформи для співробітництва. Сучасні кластерні політики зазвичай поєднують обидві складові. У цьому переконує шведська програма «Vinnväxt», німецька – «German Spitzencluster-Wettbewerb», французька – «Pôles de compétitivité», які підтримують створення кластерних платформ і водночас забезпечують фінансування широкого спектра видів діяльності кластерів з метою підвищення їх інноваційності [8, р. 26–27].

Співвітчизник К. Кетелза Т. Андерсон виокремив п'ять типів кластерної політики: брокерська (створення платформи для діалогу та співробітництва між різними учасниками кластера); політика попиту (підвищення відкритості учасників кластера новим ідеям та інноваціям); політика у сфері підготовки кадрів (підвищення кваліфікації працівників); політика заохочення міжнародних зв'язків (посилення взаємодії між закордонними та вітчизняними гравцями); рамкова (забезпечення умов для трансакцій між учасниками кластера) [7, р. 60]. Однак, на думку вченого, політика держави, з одного боку, сприяє зростанню існуючих кластерів і створенню сприятливих умов для формування нових, а з іншого – може призвести до виникнення ризиків, у тому числі викривлення природних процесів кластерного розвитку.

Позиція британських дослідників Р. Мартіна та П. Санлі щодо кластерної політики є більш критичною, оскільки останнім часом кластери, ставши модним «брендом», отримали занадто багато уваги з боку як учених, так і політиків. Їх позиція базується на тому, що не існує узгодженого визначення поняття «кластер», а значить, і відсутня єдина модель кластерної політики. На думку вчених, кластерні «ярлики» необґрунтовано прив'язуються до різних видів політики [6, р. 23].

Точка зору українських дослідників, зокрема В. М. Гейця, В. П. Семиноженка та Б. Є. Кваснюка, полягає в тому, що кластерна політика залежить від специфіки економічної політики, яку реалізує уряд тієї чи іншої країни [9, с. 249]. У міжнародній практиці мають місце дві основні моделі кластерної політики. Ліберальна модель кластерної політики використовується у країнах з ліберальною економічною системою, у якій ринковому фактору відводиться значне місце в економічній політиці уряду (наприклад, США, Великобританія, Канада, Австралія). В умовах ліберальної моделі кластери спочатку створюються спонтанно на основі ринкових сил, а надалі підтримуються органами влади. Дирижистська

модель кластерної політики є характерною для країн з помітнішим втручанням держави в економіку (наприклад, Франція, Швеція, Фінляндія, Японія, Сінгапур, Південна Корея). У даному випадку держава активно реалізує програми зі створення інфраструктури для найбільш значимих кластерів, у тому числі доріг, аеропортів, науково-дослідних інститутів, філіалів університетів.

За генезою (походженням) окремі дослідники виділяють два типи сучасної кластерної політики, а саме: «згори-вниз» і «знизу-вгору» [10, с. 15]. У першому випадку ініціаторами проведення кластерної політики більшою мірою є центральні органи влади. Кластерна політика такого типу успішно реалізується у Фінляндії, Данії та Нідерландах. Зокрема Фінляндія, завдяки кластерній політиці, змогла за останні два десятиріччя вийти у світові лідери щодо конкурентоспроможності та перетворитися в телекомунікаційну супердержаву. Разом з тим ініціаторами проведення кластерної політики можуть бути органи регіональної влади або місцеві об'єднання підприємців, які стимулюють формування кластерів «знизу-вгору» (кластерні ініціативи). Прикладами успішної реалізації кластерних ініціатив на місцях є Верхня Австрія, Каталонія (Іспанія), Північний Рейн-Вестфалія (Німеччина) тощо.

Згідно з висновками ОЕСР сучасна кластерна політика пов'язана з регіональною, науково-технологічною (інноваційною) або підприємницькою політикою. Наприклад, кластерна програма Німеччини «InnoRegio» спрямована на розвиток економічно слабших східних регіонів країни. Метою кластерних програм може бути підтримка найбільш перспективних високотехнологічних галузей у регіонах, де зосереджені інноваційні фірми та науково-дослідні центри. У цьому переконують інноваційні кластери Японії та штату Джорджія (США), де університети служать ядрами кластерів і водночас фундаментом для побудови спільних проектів з іншими гравцями. Відповідно кластерні програми, які «витікають» з підприємницької політики, передусім орієнтовані на розвиток малого і середнього бізнесу. Особливістю таких кластерних програм є те, що раніше підтримка надавалась індивідуальним фірмам, а нині – скупченню фірм. Зокрема, модель промислових районів Італії служить прикладом налагодження зв'язків між невеликими фірмами [11, р. 54–55].

Кластерні програми можуть досягати множинності цілей, виходячи з регіональної, інноваційної чи підприємницької політики. Прикладами багатоцільових кластерних програм, які охоплюють зазначені політики, вважаємо програму з розвитку інноваційних кластерних містечок «Innovative cluster cities» (Південна Корея) та програму з розвитку полюсів конкурентоспроможності «Rôles de compétitivité» (Франція). Поєднання двох політик (підприємницької та інноваційної) підтверджують такі кластерні програми, як фінська «National Cluster Programme», німецька «Bioregio», японська «METI Industrial Clusters», шведська «VINNVAXT». Симбіоз регіональної та підприємницької політики знайшов відображення у шведській кластерній програмі «Visanu» та відповідно французькій «Systèmes productifs locaux».

Своєю чергою, регіональну та інноваційну політику зв'язують такі кластерні програми, як «NRC Technology Cluster Initiatives» (Канада) та «Peaks in the Delta» (Нідерланди) [11, р. 60–61].

Загалом у 2/3 європейських країн кластерна політика є складовою інноваційної політики. Четверта частина європейських кластерних програм пов'язана з регіональною політикою, що викликано необхідністю підвищення конкурентоспроможності регіонів. Існують програми, які не обов'язково мають назву «кластерна», але є такими за сутністю. Зокрема, відсутність спеціальної політики розвитку кластерів у Швейцарії пояснюється тим, що в країні існує декілька програм галузевої політики на федеральному рівні, які спрямовані на ті ж самі цілі, що й кластерна політика [12, с. 41]. Характерно, що цілі кластерних програм можуть змінюватися залежно від економічної чи політичної ситуації в країні, популярності кластерної політики.

Існують відмінності між країнами відносно кількості та видів національних міністерств, відповідальних за реалізацію кластерної політики, та агентств, які реалізують кластерні програми. При цьому кількість міністерств може перевищувати кількість агентств (Іспанія, Франція), в інших країнах – навпаки (Японія, Нідерланди), інколи ці значення збігаються (Канада, Південна Корея) [12, с. 57].

Щоб кластерна політика не перетворювалася в інструмент лобювання політичних і галузевих інтересів, вона повинна охоплювати якомога ширше коло учасників. Тому в процесі розробки та реалізації сучасної кластерної політики доцільно дотримуватися принципу державно-приватного партнерства. Як засвідчує світова практика, однією з новітніх ефективних форм такого партнерства є кластерні організації, які безпосередньо здійснюють управління кластерними ініціативами, координують зв'язки між владою, наукою та підприємництвом, а також забезпечують учасників кластерів низкою послуг (бізнес-послуги малим і середнім підприємствам; організація тренінгів; інноваційна та інформаційна підтримка; консалтингові послуги; сприяння розширенню кластера). На *рис. 1* представлено авторське бачення учасників сучасної кластерної політики та зв'язків між ними.

Сучасна кластерна політика прямо чи опосередковано зосереджена на таких об'єктах: місця (лідуючі регіони, більш відсталі регіони, регіональні центри); галузі економіки (динамічні, вразливі, стратегічно важливі, соціально важливі); учасники кластера (великі, середні та малі підприємства, університети, дослідницькі центри, фірми спін-офф і старт-апи тощо). Об'єкти кластерної політики мають бути чітко визначеними для того, щоб переконатися в наявності необхідних ресурсів та досяжності цілей. Існують кластерні програми, які зосереджені лише на розвитку стратегічно важливих для країни галузей. Деякі кластерні програми створені з метою підтримки соціально важливих галузей, пов'язаних з екологією, безпекою та здоров'ям [11, р. 76].

На думку деяких дослідників, необґрунтоване копіювання «кращих зразків» кластерів – справа ризи-

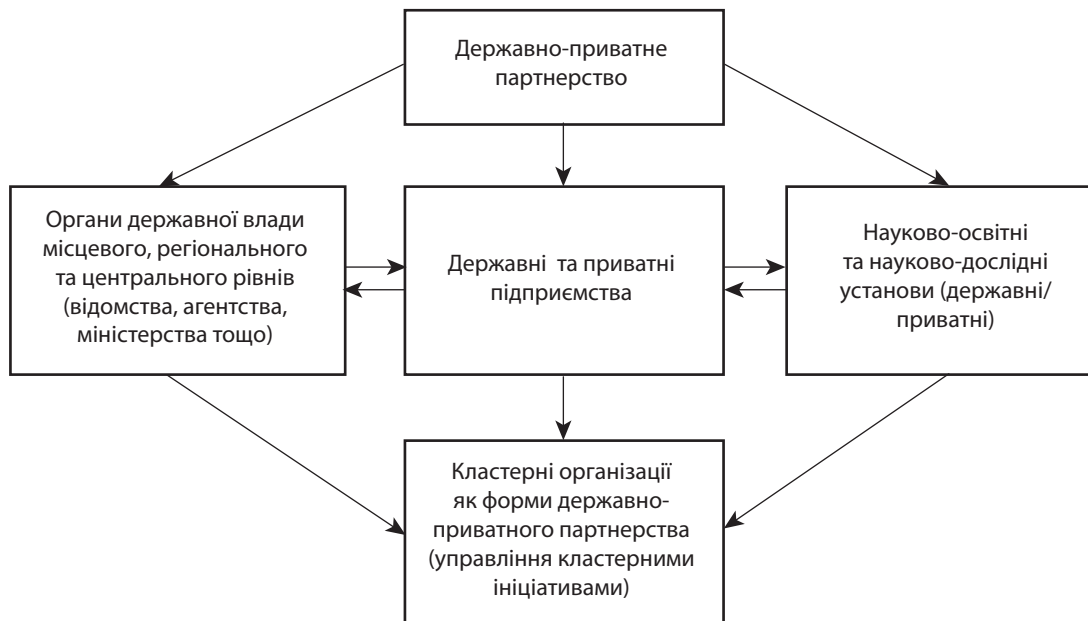

Рис. 1. Учасники сучасної кластерної політики та їх зв'язки

Джерело: авторська розробка.

кована, тому урядовцям варто відмовитися від модної стратегії «клонування Кремнієвої Долини» [13]. Кластерна політика повинна передбачати селективний підхід, тобто на державному рівні потрібно вирішувати, які види економічної діяльності варто підтримувати, а які залишити на волю ринкових сил. При розробці кластерної політики державі необхідно обрати або наступальну стратегію (стимулювання високотехнологічних кластерів – інформаційних, біо- і нанотехнологій), або захисну (збереження традиційних виробництв – автомобільної та текстильної галузей, верстатобудування тощо).

В Європі існують успішні кластери, для яких підтримка з боку держави виявилася доцільною. Йдеться про поживлення традиційних видів економічної діяльності за рахунок запровадження високих технологій у сфері дизайну, виробництва і маркетингу. Результатом такого підходу виявилися «нові поєднання» традицій та сучасних загальносвітових тенденцій (табл. 1).

В Україні підтримка держави була б доцільною при формуванні інноваційних кластерів, покликаних сприя-

ти модернізації традиційних галузей економіки, поєднуючи тим самим традиції та виклики сучасності. Наприклад, урахувавши сучасну проблему енергозбереження та забруднення навколишнього середовища, перспективними є інноваційні кластери в галузі альтернативної енергетики (сонячна та повітряна енергія, енергія від переробки побутових відходів), а також кластери в галузі новітнього екологічно чистого автомобілебудування («зелені» автомобілі, включаючи електромобілі, автомобілі на воді чи стисненому повітрі). З огляду на сучасну проблему якості продуктів харчування перспективними вважаємо інноваційні аграрні кластери з виробництва екологічно чистої (без ГМО) та високоякісної продукції, яка відповідатиме міжнародним стандартам. З огляду на погіршення стану здоров'я населення, у тому числі дітей, поширення «хвороб сучасності» доцільною може стати підтримка на державному рівні інноваційних кластерів у галузі біомедицини та біофармацевтики.

В унітарних державах із сильною централізацією влади провідну роль у розробці та впровадженні клас-

Таблиця 1

Приклади успішного створення кластерів в Європі за рахунок поєднання традицій і сучасних загальносвітових тенденцій [13]

Регіон (країна)	Традиційна галузь	Загальносвітова тенденція	Нове поєднання
Юра д'Арк (Швейцарія)	Годинникове виробництво	Маркетинг і спосіб життя	Годинники Swatch
Емілія-Романья (Італія)	Текстильна промисловість	Високі виробничі технології	Модний одяг
Баден-Вюртенберг (Німеччина)	Верстатобудування	Цифрові носії	Мультимедійне устаткування
Ютландія (Данія)	Виготовлення меблів	Якість і спосіб життя	Дизайнерські меблі
Манчестер (Великобританія)	Важка промисловість	Поп-музика/поп-арт	Індустрія розваг
Північ Па-де-Кале (Франція)	Виробництво одягу	Намагання до зручності	Замовлення поштою
Дунаканьяр (Угорщина)	Туризм	Старіння населення і зростання рівня життя	Оздоровчі курорти

терних програм відіграє національний рівень управління. Підтвердженням цьому є кластерна політика Японії та Південної Кореї, де ролі національних урядів виражаються в ініціюванні, фінансуванні та імплементації кластерних програм. Разом з тим у державах з федеративним або децентралізованим устроєм основна відповідальність за реалізацію кластерних програм покладена на регіональний рівень управління. Зокрема, у США влада кожного штату має право на ініціювання, фінансування та реалізацію кластерних програм. У Німеччині регіональна влада проводить відбір учасників кластерних програм, забезпечує їх фінансування та реалізацію. У країні Басків (автономна область Іспанії) роль регіонального уряду полягає не лише в ініціюванні, але й у імплементації кластерних програм [11, р. 112–114].

Оскільки кластерні програми є значною мірою залежними від державних гравців, участь у них представників приватного сектора є доцільною, бо вони можуть виступати додатковим джерелом фінансування. До того ж, приватні гравці є більш активними і гнучкими, вони швидше адаптуються до змін в економіці, легше реагують на ринкові потрясіння. Зокрема, у штаті Джорджія (США) представники приватного сектора не лише здійснили фінансування кластерної програми «Georgia Research Alliance», але й виступили її ініціаторами. У Нідерландах приватні гравці відіграють важливу роль у визначенні кластерної стратегії та фінансуванні кластерної програми «Innovation Key Areas» [11, р. 114].

У 2016 р. експерти Європейської Комісії розробили довідник із питань кластерної політики «Smart guide to cluster policy» [1]. У цьому виданні були визначені переваги сучасної кластерної політики (табл. 2). Своєю чергою, вказані переваги є своєрідними рекомендація-

ми урядовцям для розробки та успішної реалізації сучасної кластерної політики. Зокрема, йдеться про сприяння процесу формування швидкозростаючих галузей економіки (біофармацевтика, інформаційні технології, екоіндустрія, логістика тощо); дотримання стратегії «інтелектуальної спеціалізації» (підтримка інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів та їх конкурентних переваг); розширення кола учасників кластерної політики; підтримка міжгалузевих зв'язків; забезпечення узгодженості кластерної політики з інноваційною, підприємницькою, регіональною політикою; сприяння позиціонуванню кластерів у міжнародних ланцюжках тощо.

Наведені в табл. 2 недоліки вказують на вузький (обмежений) підхід до розробки та реалізації кластерної політики. Натомість наведені переваги свідчать про комплексний (системний) підхід до розробки та реалізації сучасної кластерної політики, який поєднує в собі різні політики, програми та засоби.

ВИСНОВКИ

В умовах глобалізації кластерна політика є одним із важливих напрямів економічної політики країн з підвищення їх національної та регіональної конкурентоспроможності. Сутність сучасної кластерної політики передусім полягає в забезпеченні сприятливих умов для формування кластерів, застосуванні заходів з метою підтримки їх успішного функціонування. У процесі розробки та реалізації сучасної кластерної політики необхідно дотримуватися системного підходу. Серед особливостей сучасної кластерної політики виокремимо такі: орієнтованість на державно-приватне партнерство; залучення широкого кола учасників; узгодженість з інноваційною, підприємницькою, регіональною політикою; сприяння просуванню кластерів на міжнародно-

Таблиця 2

Переваги і недоліки сучасної кластерної політики за даними Європейської Комісії

Переваги	Недоліки
Підтримка нових видів діяльності, зокрема тих, які реалізуються групами або мережами галузей	Підтримка окремих спеціалізованих фірм
Сприяння зростанню кластерів, спираючись на існуючі переваги тих чи інших регіонів	Створення кластерів з «нуля», тобто проведення політики «бажане за дійсне»
Фінансування стратегічних кластерних ініціатив, які узгоджуються з цілями стратегій «інтелектуальної спеціалізації»	Фінансування великої кількості різноманітних кластерів
Використання переваг тих чи інших регіонів для сприяння процесу формування швидкозростаючих галузей економіки	Слідування тенденції зростання без розмірковувань
Слідування системному кластерному підходу, орієнтуючись на міжгалузеві зв'язки	Слідування вузькому галузевому кластерному підходу
Участь у проведенні кластерної політики широкого кола учасників, включаючи підприємців, інвесторів, науковців і політиків; установлення зв'язків кластерної політики з іншими видами політики (інновації, інтернаціоналізація малих і середніх підприємств тощо)	Розробка та реалізація кластерної політики ізольовано від інших політик
Підтримка кластерних ініціатив, спрямованих на позиціонування кластерів у міжнародних ланцюжках	Підтримка лише замкнених кластерних ініціатив
Побудова регіональних партнерств як основи для приєднання до європейських стратегічних кластерних партнерств	Зосередження виключно на зміцненні регіональних партнерств

Джерело: складено за [1, р. 23].

му рівні. Запорукою успіху сучасної кластерної політики є її узгодженість на всіх рівнях управління: національному, регіональному та місцевому. На нашу думку, активними учасниками процесу розробки та реалізації кластерної політики в Україні можуть бути громадські організації (як-от регіонального розвитку, екологічної спрямованості, захисту прав інтелектуальної власності, збереження культурної спадщини тощо). Досвід діяльності Асоціації «Поділля Перший» (Хмельниччина) переконує в тому, що ця громадська організація сприяла розвитку регіону, у тому числі шляхом ініціювання створення кластерів.

Перспективами подальших досліджень може бути розробка стратегії «інтелектуальної спеціалізації» регіонів як важливої складової сучасної кластерної політики. Дана проблема може бути не лише поглиблена в теоретичних дослідженнях, але й реалізована на практиці спільними зусиллями вітчизняних науковців та представників влади. Потребують удосконалення існуючі методики оцінювання ефективності кластерної політики в контексті інноваційного розвитку економіки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Smart guide to cluster policy. Guidebook series/European Commission, 2016. 60 p.
 2. Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries/Europe Innovation Cluster Mapping Project. Oxford Research AS, 2008. 35 p.
 3. **Портрєв М.** Конкуренция. М.: Вильямс, 2005. 608 с.
 4. **Cortright J.** Making sense of clusters: regional competitiveness and economic development/The Brookings Institution Metropolitan Policy Program, 2006. 58 p.
 5. **Rosenfeld S. A.** Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. *European Planning Studies*. 1997. No. 5. P. 3–23.
 6. **Martin R., Sunley P.** Deconstructing Clusters: Chaotic Concept or Policy Panacea? *Journal of Economic Geography*. 2003. Vol. 3. P. 5–35.
 7. **Andersson T., Schwaag-Serger S., Sorvik J., Hansson E. W.** The Cluster Policies Whitebook. Malmö: IKED, 2004. 250 p.
 8. **Ketels C.** Clusters, Cluster Policy, and Swedish Competitiveness in the Global Economy. Västerås: PRINT Edita, 2009. 66 p.
 9. Стратегічні виклики XXI століття у суспільстві та економіці України: в 3 т./за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Київ: Фенікс, 2007. Т. 3: Конкурентоспроможність української економіки. 556 с.
 10. **Пилипенко И. В.** Проведение кластерной политики в России. Приложение 6 к Ежегодному экономическому докладу 2008 года Общероссийской общественной организации «Деловая Россия» «Стратегия 2020»: от экономики «директив» к экономике «стимулов». 2008. 34 с.
 11. Competitive regional clusters: national policy approaches. OECD reviews of regional innovation. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 2007. 354 p.
 12. **Марков Л. С.** Теоретико-методологические основы кластерного подхода: монография. Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2015. 300 с.
 13. **Хосперс Я.-Г. Дероше П., Соте Ф.** Новая Кремниевая Долина? Географические кластеры и политика государства. URL: <http://www.inliberty.ru/library/423-novaya-kremnievaya-dolina>
- Науковий керівник – Ніколенко С. С.,** доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та прикладної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

REFERENCES

- Andersson, T. et al. *The Cluster Policies Whitebook*. Malmö: IKED, 2004.
- Cluster policy in Europe. A brief summary of cluster policies in 31 European countries. Oxford Research AS, 2008.
- Cortright, J. *Making sense of clusters: regional competitiveness and economic development*. The Brookings Institution Metropolitan Policy Program, 2006.
- Competitive regional clusters: national policy approaches. OECD reviews of regional innovation. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 2007.
- Ketels, S. *Clusters, Cluster Policy, and Swedish Competitiveness in the Global Economy*. Vasteras: PRINT Edita, 2009.
- Khospers, Ya.-G., Deroshe, P., and Sote, F. "Novaya Kremniyevaya Dolina? Geograficheskiye klasteri i politika gosudarstva" [New Silicon Valley? Geographic clusters and government policy]. <http://www.inliberty.ru/library/423-novaya-kremnievaya-dolina>
- Markov, L. S. *Teoretiko-metodologicheskiye osnovy klasterno-go podkhoda* [Theoretical and methodological foundations of the cluster approach]. Novosibirsk: IEOPP SO RAN, 2015.
- Martin, R., and Sunley, P. "Deconstructing Clusters: Chaotic Concept or Policy Panacea?". *Journal of Economic Geography*. Vol. 3 (2003): 5-35.
- Pilipenko, I. V. *Provedeniye klasternoy politiki v Rossii. Prilozheniye 6 k Yezhegodnomu ekonomicheskomu dokladu 2008 goda Obshcherossiyskoy obshchestvennoy organizatsii «Delovaya Rossiya» «Strategiya 2020»: ot ekonomiki «direktiv» k ekonomike «stimulov»* [Cluster policy implementation in Russia. Annex 6 to the Annual economic report, 2008 all-Russian public organization "Business Russia" "Strategy 2020": from the economy of the "guidelines" to the economy of "incentives"]. 2008.
- Porter, M. *Konkurentsya* [Competition]. Moscow: Vilyams, 2005.
- Rosenfeld, S. A. "Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development". *European Planning Studies*, no. 5 (1997): 3-23.
- Smart guide to cluster policy. Guidebook series European Commission, 2016.
- Stratehichni vyklyky XXI stolittia u suspilstvi ta ekonomitsi Ukrainy [Strategic challenges of the XXI century society and economy of Ukraine]. Vol. 3: Konkurentospromozhnist ukrainskoi ekonomiky. Kyiv: Feniks, 2007.